

for a living planet®

Miljøkompetansen i kommunene rasert

WWF notat 30 august 2007
Cand. scient Kristin Thorsrud Teien

Forord

Mens de fleste tar det for gitt at personen som skal fikse tennene dine, skal være utdannet tannlege og at personen som monterer rør på badet ditt skal være rørlegger, er det ingen krav til at landets viktigste naturforvaltere skal ha ansatte med naturkompetanse.

Sommerens hardtslående konklusjoner fra Riksrevisjonen om norsk arealforvaltning viser at utfordringene er enorme for norske kommuner dersom trenden med nedbygging av norsk natur og naturmangfold skal snus. Denne utviklingen har skjedd samtidig som kommunene har fått større ansvar for natur og miljø.

Regjeringen har høye miljøambisjoner i sin Soria Moria-erklæring. Der lover de blant annet at Norge skal være et foregangsland på miljø, at Norge skal stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010 og at miljøkompetansen i kommunene skal gjenreises. Men det blir umulig for regjeringen å nå sine ambisiøse mål uten at det blir et kraftig løft i kompetansen blant dem som påvirker naturen mest gjennom arealplanleggingen: kommunene. WWF har undersøkt hva som er dagens status for miljøkompetansen i kommunene og funnet ut at den er elendig. Undersøkelsen viser kommuner og partier saboterer naturvernet. Norske naturvernmål kan glemmes hvis ikke partiene lover radikal kursendring i kommunene.

WWF krever at alle partier straks klargjør sine kommunale naturvern- og miljøforpliktelser: Partiene må garantere at verdifull natur i kommunene skal bevares, og at løftet om stans utryddelse av arter må gjelde i alle kommuner.

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Rasmus Hansson'.

Oslo, 30. august 2007

Rasmus Hansson,
generalsekretær i WWF-Norge

Sammendrag

Rasering av miljøkompetansen i kommunene

Den såkalte MIK-reformen (Miljøvern i kommunene) på 1990-tallet innebar en øremerking av midler til kommunene til ansettelse av miljøvernledere. Resultatet var at 90 prosent av landets kommuner hadde en egen miljøvernleder i 1997. Men da ordningen opphørte i 1997, gikk antall kommuner med slike stillinger dramatisk tilbake. I 2004 konkluderte Prosus med at om lag kun 10 prosent av norske kommuner hadde en egen miljøvernleder. Fra at 91 kommuner hadde en miljøvernleder i 2000, var det kun 41 igjen i 2004. Nedgangen i miljøkompetansen har skjedd samtidig som kommunene har fått stadig større ansvar på miljøområdet.

Rasering av norsk natur

Riksrevisjonen kom i sommer ut med en rapport som konkluderte med at dagens arealpolitikk ikke er bærekraftig og at dette har store konsekvenser for biologisk mangfold. De pekte på at viktige naturområder bygges ned, blant annet langs kysten og i fjellet. En undersøkelse av et utvalg kommuner viste at selv om de hadde kartlagt biologisk viktige områder, hadde ikke dette noen reduserende effekt på nedbygging av arealene.

Regjeringens store miljømål

Regjeringen lover i Soria Moria- erklæringen at de skal stanse tapet av naturmangfold inne 2010 og at Norge skal være et foregangsland på miljø. De lover dessuten at de vil gjenreise miljøkompetansen i kommunene. Som et resultat av dette målet ble det for to år siden satt i gang et samarbeidsprosjekt med Kommunenes Sentralforbund (KS) kalt ”Kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling” (også kalt ”Livskraftige kommuner”).

Verken KS, SSB eller myndighetene har noen samlet oversikt over hvor mange kommuner som har en egen miljøvernleder i 2007. WWF har derfor i anledning kommunevalget gjort nye undersøkelser i for å finne ut hvordan det per i dag står til med miljøkompetansen i norske kommuner. WWF har undersøkt hvilke kommuner som deltar i arealnettverk under prosjektet ”Kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling” og hvordan det står til med miljøkompetansen i disse kommunene.

Nedslående status

Resultatene er nedslående: Kun 10,7 av landets kommuner deltar så langt i et nettverk som har arealpolitikk som tema (såkalte arealnettverk). Av disse var det omtrent halvparten som hadde en hel eller delt miljøvernlederstilling som blant annet hadde ansvar for areal/planlegging. Altså er det kun 5,3 prosent av landets kommuner er med i et arealnettverk og en egen miljøvernleder.

WWF mener at dette viser at regjeringens kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling vil ha svært begrenset innvirkning på arealpolitikken i norske kommuner. Selv om prosjektet

muligens vil kunne føre til et løft innen miljøtemaer som klima, mener vi ikke det vil ha nevneverdig effekt på arealpolitikken.

WWF krever

WWF krever at det øremerkes 250 millioner kroner på neste års statsbudsjett til ansettelse av miljøvernledere i kommunene. Dette må til for å sikre god forankring av nasjonal miljøpolitikk i kommunene, og for å sikre økt bevissthet hos kommunepolitikere som fatter vedtakene. WWF krever at lokalpolitikere fra de rødgrønne regjeringspartiene i valgkampen forplikter seg til å jobbe for gjennomføring av de nasjonale miljømålene på lokalt nivå.

Skal kommunene føre en bærekraftig arealpolitikk, mener WWF at følgende må være på plass:

- Naturkompetanse i kommunene.
- Et godt lovverk: Ny naturmangfoldlov og planlov må bli mye bedre egnet til å hindre ødeleggelse av natur enn dagens lovverk.
- Kompetente og engasjerte lokalpolitikere.
- Konkrete og presise nasjonale mål i miljøvernpolitikken som forplikter kommunene.
- God natur- og miljøovervåking, slik at avvik fra nasjonale miljømål framkommer.

Nedbygging av norsk natur

Tap av biologisk mangfold er en av de største utfordringer som verdenssamfunnet står overfor. Dette tapet skjer ikke bare i fattige land. Også Norge har store utfordringer. Ødeleggelse av norsk natur skjer gradvis av mange ulike årsaker, der nedbygging og fragmentering av leveområder er av de viktigste. I framtiden vil klimaendringer være en vesentlig faktor for endring av norsk natur.

Gjennom sin arealplanlegging etter plan- og bygningsloven har kommunene svært stor innflytelse på hvordan det går med norsk natur. Nedbygging og fragmentering av arters leveområder skyldes i stor grad dårlig naturkunnskap lokalt og at kommunenes arealplanlegging i for liten grad har tatt naturhensyn.

Kommunenes ansvar på miljøområdet

Kommunene har et stort ansvar på miljøområdet. De er tillagt myndighet for en rekke ulike naturforvaltningsoppgaver, forurensning og kulturminner. De skal ha oversikt over og kunnskap om dette og skal sikre at mange sektorlover følges. Dette gjelder lov og laks- og innlandsfisk, viltloven, motorferdselloven, friluftsløven, naturvernloven (en rekke kommuner har fått overført ansvar), forurensningsloven og kulturminneloven (Direktoratet for naturforvaltning 2007). Den aller viktigste loven for å sikre en bærekraftig arealpolitikk som ivaretar truet natur og andre biologisk viktige områder er imidlertid plan- og bygningsloven. Gjennom planleggingen av sine arealer etter dette lovverket, er kommunene trolig landets viktigste naturforvaltere.

Riksrevisjonens flengende kritikk av arealforvaltningen

I juli la Riksrevisjonen fram sin rapport om bærekraftig arealutvikling i Norge. De konkluderte med at arealutviklingen i Norge på flere områder er i strid med Stortingets mål om en bærekraftig arealdisponering (Riksrevisjonen 2007). De slo fast at:

- Strandsonen, vassdragsbeltene, snaufjellet og store sammenhengende naturområder fortsatt bygges ned.
- Nedbyggingen medfører store konsekvenser for blant annet det biologiske mangfoldet.
- Byggingen av fritidshus er sterkt økende i fjellområdene.
- Tilgjengeligheten til strandsonen reduseres.
- Store sammenhengende naturområder fortsatt reduseres som følge av veibygging, andre tyngre tekniske inngrep og oppføring av bygninger – først og fremst fritidshus.
- Byggingen på snaufjellet og i skoggrensa har økt med om lag 25 prosent fra 1985 til 2005.
- Det er lite som tyder på at byggingen i strandsonen avtar. I noen fylker har byggeaktiviteten i strandsonen vært høyere etter 1995 enn i perioden 1985–1995.

Og ikke nok med det: En del kommuner utarbeider ikke engang overordnede arealplaner, slik de er pålagt etter loven. I tillegg har ikke de kommunene som har utarbeidet overordnede arealplaner i tilstrekkelig grad utformet planene slik at de sikrer en helhetlig og langsiktig utvikling mot nasjonale mål. Riksrevisjonens undersøkelse viser også at arealdisponeringen i for stor grad er i strid med den overordnede planleggingen – reguleringsplaner vedtas og dispensasjoner gis i strid med kommuneplanens arealdel. Riksrevisjonen understreker også at kommunene har et stort behov for kompetanseheving, og at det er krevende for det regionale nivået å dekke dette behovet. Disse konklusjonene kom et snaut år etter at Riksrevisjonen i fjor la fram sterk kritikk av Norges arbeid med å bevare norsk naturmangfold. De slo da fast at arbeidet *"så langt har vært preget av manglende evne til å omsette høye miljøambisjoner til konkrete tiltak"* (Riksrevisjonen 2006).

Manglende kompetanse i kommunene

På 1990-tallet brukte staten 100 millioner kroner i årlige øremerkede midler gjennom overføringene til kommunene for å sikre god miljøkompetanse i kommunenes administrasjon. Dette medførte at ca 90 prosent av norske kommuner hadde tilsatt en miljøvernleder på midten av 1990-tallet. Men da ordningen opphørte i 1997, gikk antall kommuner med slike stillinger dramatisk tilbake. I 2004 konkluderte Prosus med at om lag kun 10 prosent av norske kommuner hadde en egen miljøvernleder. Fra at 91 kommuner hadde en miljøvernleder i 2000, var det kun 41 igjen i 2004. Prosus sin undersøkelse viste også at blant de kommunene som hadde delte stillinger, brukte de fleste av personene i disse stillingene mindre og mindre av sin arbeidstid på miljø (Prosus 2004).

Når det gjelder klimapolitikken på lokalt nivå, skriver leder for miljøforskningsgruppa ved Vestlandsforskning, Carlo Aall, i sin kronikk i Dagbladet den 9. august i år at det er blant de kommuner med miljøvernkompetanse at vi finner foregangskommunene i klimapolitikken (Aall 2007). Tilsvarende er trolig tilfelle når det gjelder kommuner med bærekraftig arealpolitikk.

Regjeringens kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling

Som et tiltak for å øke fokus på miljø og bærekraft i kommunene, satte regjeringen for to år siden i gang et femårig samarbeidsprosjekt med Kommunenes Sentralforbund (KS) kalt ”Kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling” (”Livskraftige kommuner”) (Kommunenes Sentralforbund 2007). Status i prosjektet kan gi en pekepinn på kommunenes satsing og prioritering for å få til en mer bærekraftig arealpolitikk. En gjennomgang WWF har gjort av de nettverk som er opprettet i dette prosjektet så langt, viser at dette tiltaket er puslete hva gjelder å oppnå en mer bærekraftig arealforvaltning. Undersøkelsen er basert på KS sine egne hjemmesider (www.livskraftigekommuner.no), samtaler med KS-rådgivere (kontaktpersoner) for de ulike regionene, kommunenes hjemmesider samt telefonsamtaler med kommuner der det ikke framgikk informasjon fra hjemmesidene om de hadde miljøvernleder eller ikke. En oversikt over kommuner som deltar i arealnettverk framgår av tabell 1 under. Figur 1 viser andel kommuner fra hvert fylke som deltar i et arealnettverk. Tabell 2 viser hvilket parti som har ordføreren i de kommunene som er med i arealnettverkene, og figur 2 viser en oversikt over styrende partier i kommuner med arealnettverk som har egen miljøvernleder. Figur 3 viser hvor stor del av kommunene styrt av ulike politiske partier (ordførere) som deltar i arealnettverk og har egen miljøvernleder.

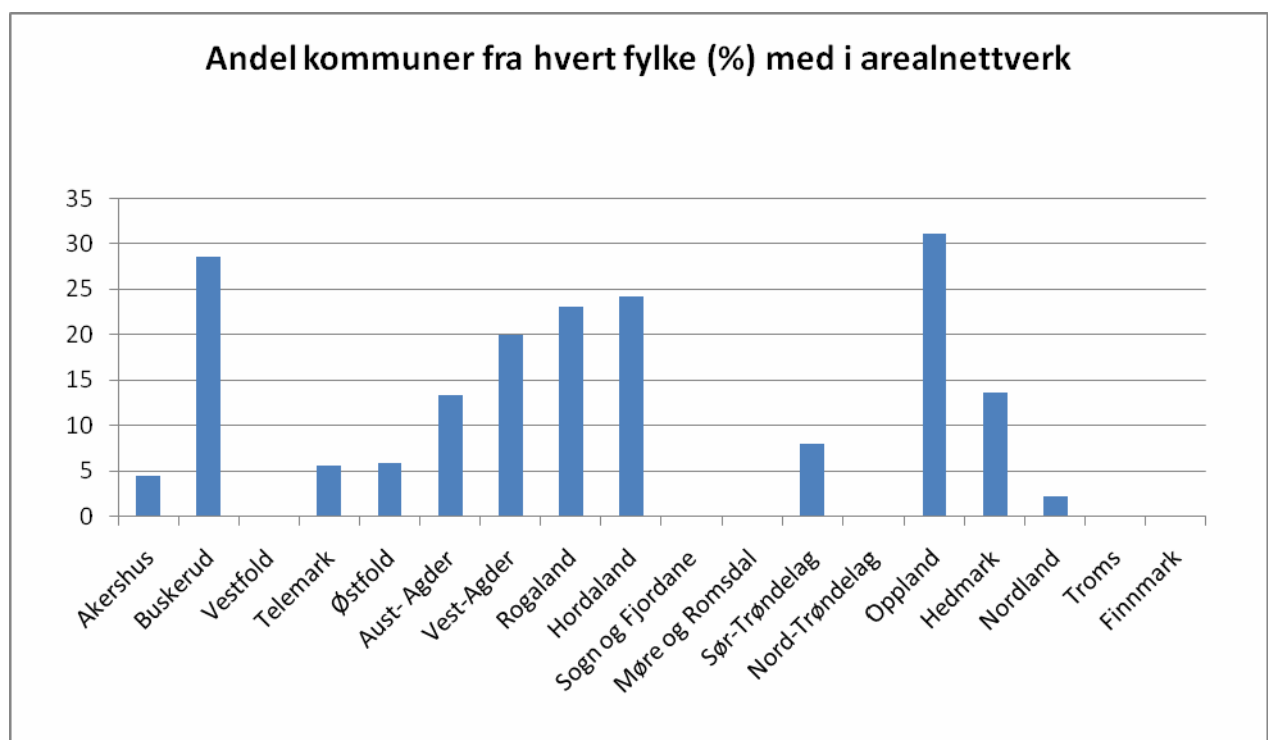
Tabell 1. Oversikt over kommuner som er med i et arealnettverk under regjeringens og KS sitt prosjekt for å gjenreise miljøkompetansen i kommunene. Oversikten er basert på informasjon fra KS sin hjemmeside for prosjektet samt kommunenes hjemmesider og telefonsamtaler.

Nettverksregion	Kommuner som deltar i arealnettverk	Arealnettverks-kommuner med egen miljøvernleder *
Buskerud, Telemark, Vestfold	• Lier • Hole • Nedre Eiker • Øvre Eiker • Drammen • Bærum • (Asker- skal bli med)	• Lier • Hole • Drammen • Bærum • (Asker)
Oslo, Akershus og Østfold	Overordnet planlegging og samfunnsnettverk: • Oslo • Nittedal Skjærgårdsnettverk: • Hurum • Kragerø • Fredrikstad	• Oslo • Fredrikstad
Hordaland, Sogn og Fjordane	• Austevoll • Bømlo • Etne • Fitjar • Kvinnherad • Stord • Sveio • Tysnes	• Etne • Fitjar (deler med Stord) • Kvinnherad • Stord (deler med Fitjar)
Møre og Romsdal	Ingen arealnettverk	
Nordland	• Rana	• Rana
Oppland og Hedmark	Strandsone Mjøsa: • Stange • Hamar • Ringsaker • Lillehammer • Gjøvik • Østre Toten Nord-Gudbrandsdal Nasjonalparkriket: • Skjåk • Lom • Vågå • Sel • Dovre • Lesja	• Ringsaker • Lillehammer • Gjøvik • Østre Toten • Skjåk • Lom
Rogaland og Agder	Kristiansandregionen (bl.a. areal): • Kristiansand • Søgne • Songdalen • Lillesand • Birkenes • Vennesla Listerregionen (bl.a. areal): • Flekkefjord • Kvinesdal	• Kristiansand • Lillesand • Birkenes • Vennesla • Flekkefjord • Kvinesdal

	• Lyngdal • Sirdal • Hægebostad • Farsund	
Troms og Finnmark	Ingen arealnettverk	
Trøndelag	Værnesregionen (primært areal): • Tydal og Selbu	• Tydal og Selbu deler stilling
TOTALT	46 (10,7 %)	23** (5,3 %)

* Som miljøvernleder regnes en hel stilling som: miljøvernleder, miljøvernkonsulent, plan- og miljøleder, skog- og miljøleder eller nærings og miljøleder. Undersøkelsen baserer seg på info på kommunenes hjemmesider og/eller telefonkontakt med kommunene.

** To kommuner som deler en stilling er telt som en til sammen.

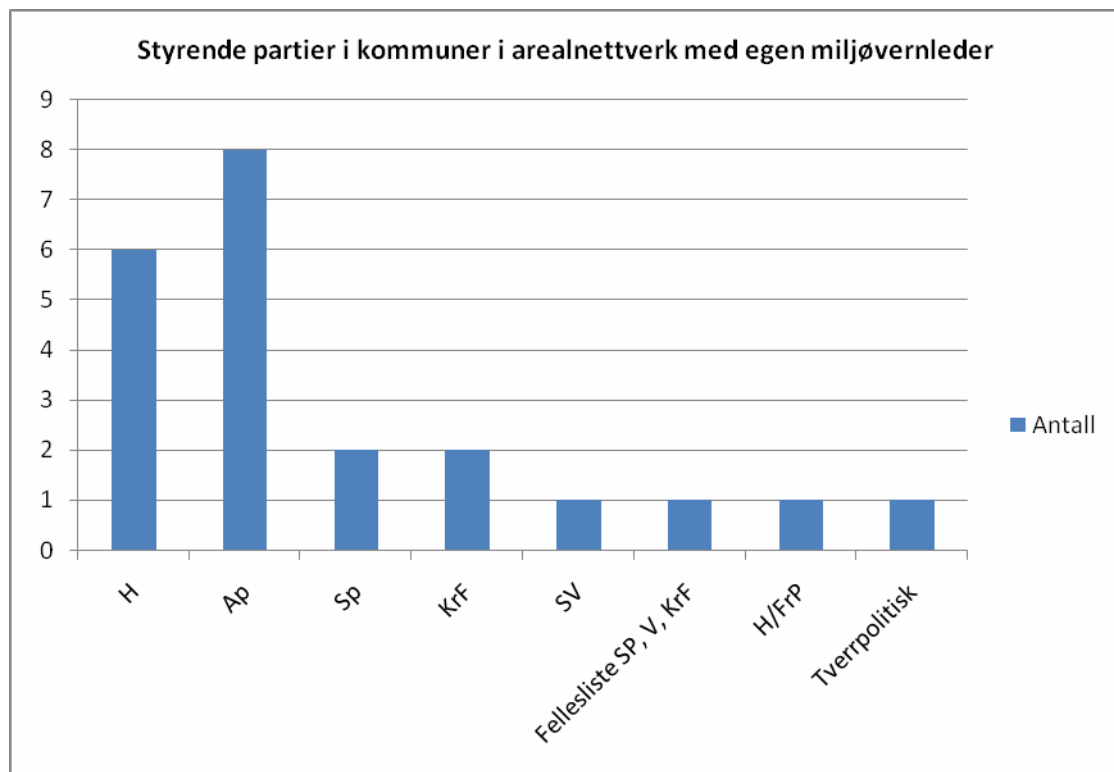

Figur 1. Oversikten viser hvor stor andel kommuner fra hvert fylke som så langt er med i et nettverk der areal og arealpolitikk er et tema.

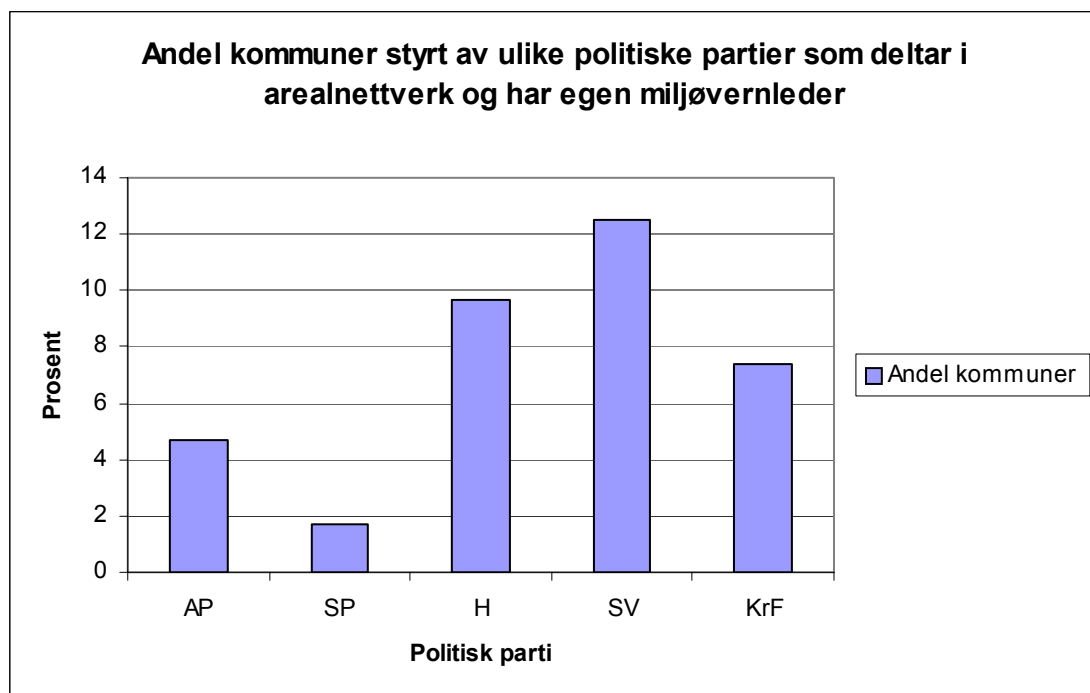
Tabell 2. Oversikt over politisk ledelse i kommuner som deltar i arealnettverk og som har egen miljøvernleder.

Kommune i arealnettverk	Egen miljøvernleder	Politisk ledelse (ordfører) (2004-2007)
Lier	Ja	H
Hole	Ja	H
Nedre Eiker		Ap
Øvre Eiker		H
Drammen	Ja	H

Bærum	Ja	H
Oslo	Ja	H (samarbeid H/FrP)
Nittedal		SP
Hurum		AP/SV/KRF/V
Kragerø		AP
Fredrikstad	Ja	AP
Austevoll		FRP
Bømlo		H
Etne		H
Fitjar	Ja	AP
Kvinnherad	Ja	Tverrpolitisk samlingsliste
Stord	Ja	AP
Sveio		AP
Tysnes		SP
Rana	Ja	SV
Stange		AP
Hamar		By- og bygdelista
Ringsaker	Ja	AP
Lillehammer	Ja	AP
Gjøvik	Ja	AP
Østre Toten	Ja	SP
Skjåk	Ja	SP
Lom	Ja	Sp
Vågå		Ap
Sel		Ap (for fellesliste Ap, Sv og RV)
Dovre		Sp
Lesja		Sp
Kristiansand	Ja	KrF
Søgne		H
Songdalen		Sp
Lillesand	Ja	H
Birkenes	Ja	H
Vennesla	Ja	KrF
Flekkefjord	Ja	KrF
Kvinesdal	Ja	Ap
Lyngdal		KrF
Sirdal		Sp
Hægebostad		H
Farsund		H
Tydal	Ja	AP
Selbu	Ja	Fellesliste (SP, V og KrF)

Figur 2. Figuren viser hvordan kommunene som deltar i arealnettverk og har egen miljøvernleder fordeler seg på ordførere fra ulike partier.

Figur 3. Figuren viser hvor stor del av kommunene styrt av ulike politiske partier (ordførere) som deltar i arealnettverk og har egen miljøvernleder.

Oversikten viser at med unntak av noen aktive nettverk i enkelte regioner, faller de aller fleste av norske kommuner helt utenfor disse nettverkene. Kun 46 (10,7 %) kommuner fra hele landet deltar per i dag i nettverk med fokus på arealpolitikk. Av disse har kun halvparten en

egen miljøvernleder eller annen stilling med hovedansvar for miljø (knyttet til plansaker). Det betyr altså at kun **5,3 %** av norske kommuner har miljøvernleder og deltar i arealnettverk for å sikre en mer bærekraftig arealpolitikk. De øvrige 305 kommunene deltar *ikke* i noe arealnettverk i Regjeringens satsingsprosjekt for å øke miljøkompetansen i kommunene. Noen av de kommunene som faller utenom, er store kommuner som trolig har bra med kompetanse og kapasitet. Men det store flertallet av kommunene som faller utenom, er småkommuner uten tilstrekkelig kompetanse. Dette er særlig alvorlig fordi det ofte dreier seg om kommuner som forvalter store utmarksområder.

De fylkene som ikke har med en eneste kommune i noen arealnettverk er Vestfold, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nord-Trøndelag, Troms og Finnmark. I Vestfold finner vi mange av de kystkommunene som opplever aller størst utbyggingspress langs kysten og dermed store arealutfordringer knyttet til bla. bygging i 100-metersbeltet. De andre fylkene kjennetegnes med store utmarksarealer som rommer alt fra kystnatur, skog til store fjellområder. Det finnes imidlertid eksempler på kommuner som faktisk har miljøkompetanse, men som likevel ikke er med i et arealnettverk. Dette gjelder for eksempel ni av kommunene i Møre og Romsdal, som faktisk har delt eller hel miljøvernleder/rådgiverstilling, men som likevel ikke er med i et arealnettverk.

Av fylker som har svært lav deltakelse i arealnettverk, finner vi Akershus, Telemark, Østfold, Sør-Trøndelag og Nordland. I Nordland er det i alt 44 kommuner, og kun en av disse er med i et arealnettverk. Det er neppe tilfeldig at akkurat denne kommunen har en miljøvernleder. Det samme er tilfelle i de to eneste kommunene som er med fra Sør-Trøndelag. Disse to deler på en miljøvernlederstilling. Mange av Nordlandskommunene er også blant dem som ikke har utviklet arealplaner, slik de er forpliktet til etter plan- og bygningsloven. Dette medfører at utbyggingssaker behandles uten en overordnet plan for arealbruken. Dette kommer ikke naturen til gode.

Når vi undersøkte hvilken politisk ledelse (ordfører) de kommunene som deltok i arealnettverk og hadde egen miljøvernleder hadde, fant vi oppsummert var andel kommuner som deltok svært lavt, uavhengig av hvilket parti ordføreren kom fra. SP-styrte kommuner kom dårligst ut, med kun 1,7 prosent av kommunene. For Ap-styrte kommuner var tallet 4,7 prosent og for KrF-styrte var tallet 7,4 prosent. De partiene som kom best ut, var H-styrte kommuner med 9,7 prosent og SV-styrte kommuner 12,5 prosent.

På bakgrunn av vår undersøkelse mener vi at Regjeringens kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling trolig vil ha svært begrenset innvirkning på arealpolitikken i norske kommuner.

Konklusjoner og anbefalinger

Konklusjoner

WWFs undersøkelse av kommuner som deltar i regjeringens satsingsprosjekt for å gjenreise miljøkompetansen i kommunene ("Kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling") viste at kun 10,7 prosent av landets kommuner deltok i nettverket og kun halvparten av dem hadde en egen miljøvernleder. WWF mener at prosjektet vil bidra minimalt til å sikre en mer bærekraftig arealpolitikk i Norge. Nye lovverk som ny naturmangfoldlov og ny planlov vil ha stor betydning for å sikre bedre ivaretagelse av viktig natur i arealplanleggingen, men i tillegg kreves uansett at kommunene har naturkompetanse for at dette skal oppnås.

WWF krever

WWF mener at det må øremerkes 250 millioner kroner på neste års statsbudsjett til ansettelse av miljøvernledere i kommunene. Dette må til for å sikre god forankring av nasjonal miljøpolitikk i kommunene, og for å sikre økt bevissthet hos kommunepolitikere som fatter vedtakene. WWF krever at lokalpolitikere fra de rødgrønne regjeringspartiene i valgkampen må forplikte seg til å jobbe for gjennomføring av de nasjonale miljømålene på lokalt nivå.

Skal kommunene føre en bærekraftig arealpolitikk, mener WWF at følgende må være på plass:

- Naturkompetanse i kommunene.
- Et godt lovverk: Ny naturmangfoldlov og planlov må bli mye bedre til å hindre ødeleggelse av natur enn dagens lovverk.
- Kompetente og engasjerte lokalpolitikere.
- Konkrete og presise nasjonale mål i miljøvernpolitikken som forplikter kommunene.
- God natur- og miljøovervåking, slik at avvik fra nasjonale miljømål framkommer.

Oppfølging av lovverk på kommunalt nivå krever kompetanse

Et godt lovverk er av de viktigste verktøy for å sikre god forvaltning av norsk natur. Den nye naturmangfoldloven, som blir lagt fram for Stortinget våren 2007, blir den viktigste rammeloven for forvaltningen av norsk natur framover. Videre blir den nye planloven helt grunnleggende for å sikre en bedre arealpolitikk i kommunene.

De nye lovene, og særlig naturmangfoldloven, vil sette store krav til naturkompetanse på alle nivå i forvaltningen, ikke minst på kommune- og fylkes/regionnivå. Loven vil også føre til nye forvaltningsgrep for å sikre norsk natur, biologisk mangfold og viktige friluftsområde.

Godt kunnskapsgrunnlag nødvendig for gode vedtak

Ei god naturforvaltning krever god kunnskap. Kunnskapen om norsk artsmangfold og arters utbredelse er svært mangelfull innen en rekke artsgrupper. Dette kombinert med dårlig naturfaglig kompetanse på kommunenivå gjør at mange vedtak om norsk natur ikke er faglig baserte. Lokal naturforvaltning er som regel dominert av næringsinteresser og ikke basert på kunnskap om hva som er nødvendig for at arter og økosystemer skal sikres.

Dersom politikere skal gjøre kloke vedtak om natur og miljø, må de ha et godt faglig grunnlag å bygge sine vedtak på. Derfor er det så grunnleggende at kommunen har den kompetansen som trengs for å utarbeide et godt faglig grunnlag for politiske vedtak. Dersom dette ikke er ivaretatt, vil ikke de lokale politikerne ha en balansert og godt nok opplyst sak å ta standpunkt til når de skal fatte vedtak. De gjør vedtak på sviktende grunnlag, uten å måtte ta standpunkt til de negative konsekvensene for naturen av ulike tiltak. Dette fører til at politikere står i fare for å la seg påvirke mer av ropet om flere arbeidsplasser og næringsutvikling lokalt/regionalt enn av ansvaret for å sikre en langsiktig ivaretagelse av norsk natur til beste for naturmangfoldet og framtidige generasjoner.

Oppfølging av konkrete og presise nasjonale mål

Norsk naturforvaltning har vært preget av mange gode ambisjoner, men få konkrete mål og bindende retningslinjer. Relativt dårlig kunnskapsgrunnlag har bidratt til ulike oppfatninger om naturtilstanden hos fagfolk, næringsinteresser og organisasjoner med ulike formål, og har medført et til dels høyt konfliktnivå i mange saker. Overvåking og kunnskap om hvordan norsk natur utvikler seg over tid har vært forsømt og manglet finansiering. Dette har gitt grobunn for mye politisk synsing knyttet til naturforvaltning. Manglende kompetanse i kommunene har dessuten gjort at det har blitt foretatt en rekke arealvedtak med store negative naturkonsekvenser. Eksempler er utstrakt hyttebygging i sårbare fjellområder, bygging i strandsonen langs kyst/vassdrag, bygging av kraftanlegg, motorisert ferdsel i utmark mm.

Referanser

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Naturforvaltning i kommunene.
<http://www.dirnat.no/content.ap?thisId=500023002#Kommunens%20ansvar%20for%20naturressursene/biologisk%20mangfold>

Kommunenes Sentralforbund (KS) 2007. Livskraftige kommuner.
<http://www.livskraftigekommuner.no//templates/Start.aspx?id=32378>

Prosus 2004. *Det lokale miljø- og bærekraftarbeidet forvitrer.*
http://www.prosus.uio.no/bu/la_21/survey_norske_kommuner.htm

Riksrevisjonen 2006. *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med kartlegging og overvåking av biologisk mangfold og forvaltning av verneområder.* Dokument nr. 3:12 (2005-2006).

Riksrevisjonen 2007. *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge.* Dokument nr. 3:11 (2006-2007).

Aall, Carlo. 2007. *Slipp kommunene til i klimapolitikken!* Kronikk i Dagbladet den 9. August.
<http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001070072318&tag=item&words=Carlo%3BAall>

WWF arbeider for å stanse dagens naturødeleggelser og å skape en framtid der mennesker lever i harmoni med naturen, ved å:

- Verne mangfoldet av arter og økosystemer
- Sikre bærekraftig bruk av fornybare naturressurser
- Bekjempe forurensing og overforbruk av ressurser

for a living planet®

WWF-Norge

Kristian Augustsgt 7A
P.b. 6784 St. Olavs plass
0130 Oslo
Norge
Tlf: 22 03 65 00

www.wwf.no
www.panda.org